

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 148 ՎԵՏԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ Հինգշաբթի 7 Սեպտեմբերի

1889

Հինգշաբթի 7 Սեպտեմբերի ՎԵՏԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ № 148

Բարեկան 10 բուլբուլի վեց ամսուր 6 բուլբուլի, երեք ամսուր 3 բ. 50 կ., ամսուր 1 բ. հաստի 5 կողմից
Տաճ. սեղանը գրեթե 1 և 1/2 ֆունտով ավելի քան խաղաղությանը

Խմբագրության հասցեն: Телѣграф. Редакція «Норъ-Даръ»
Կամ Tiflis Redaction «Nor-Dar».

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոհմի օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարությունները ընդունվում են ամեն լիզուկներով:
Յայտարարությունները ընդունվում են 2 կ., բնականորեն համար կը կնագրանա:

ԲՈՎԱՆԳԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հեռագրի վերին
Բոլորի կողմից — 1 րոպե
Քվիպակցի իււնիւնս. — Ախալ-
ցխաւ:
Քաղաքական. — Քաղաքական լու-
րեր:
Խառն լուրեր:
Ներկայումս հետադիմներ:
Բանասիրական. — Ներկայումս
վարդապետ:
Տեղեկատվ.
Յայտարարություններ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Հ. Ն. Ռ. - Դ. Ս. - ի
ՀԻՄՆՈՒՄԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆԱՌԻԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ԲՈՐՍՈՒՆ

5 Սեպտեմբերի 1889 թ.

1-ին շաբաթ. 98 բ., 95% բ., 95,90 բ.
Համալուր. 46,90 բ., 46,70 բ., 46,85 բ.
Պարբ. 38,15 բ., 38,10 բ.
Պարբ. շաբաթ. 7 բ., 66 կ. սակ.
Մարտ. կուպոն. 162% բ. — 4. 100 կ.
Սրճաթ. 1 բ., 12 կ. ծախ.
Բրտային գին. 6 կ. 7%
Պետական 5% տուր.
1-ին շաբաթ. 98 բ., 87 կ. սակ.
2-րդ. 98% բ. — 4. 100 կ.
3-րդ. 98% բ. — 4. 100 կ.
4-րդ. 98% բ. — 4. 100 կ.
5-րդ. 98% բ. — 4. 100 կ.
6-րդ. 98% բ. — 4. 100 կ.
Սակ. 100 կ.
1889 թ. 440 բ. — 4. 100 կ.
4% տուր. 82 բ., 87 կ. 100 կ.
100 կ. 1000 բ. արևելյան փոխառված
5% տուր.
1-ին շաբաթ. 98 բ., 87 կ. սակ.
2-րդ. 98 բ., 87 կ. սակ.
3-րդ. 98 բ., 87 կ. սակ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԱԹՈՒՂՈՒ ՎԱԳՈՆՈՒ

(Վերին զր. Մոսկովսկի)

Գնացքը Կանոնից դուրս գալիս բոլոր տեղերը բռնում են վաղժանում. Հա- մարեալ բոլոր ուղևորներն էլ ծանօթ են և սուրճաբոխ խոտում էին միմյանց հետ Ուղևորներից միմյ. ցայց տալով ծարաւ կօնը, որի մօտիցն էր անցնում գնացքն, ասաց.

— Ահա այստեղ են մարդկանց մեր թառում:

Ս. սխալ պատմել մի եղևնագործի մասին, թէ ինչպէս նա յարձակում է ուղևորներին վրայ և անպատիւ մնում: Ամենքն էլ սխալ իրենց կարծիքները յայտնել են խաղաղութան անել. կա- նայք դարձրանք իսկույն իսկ պա- տուհաններից դուրս, ասու թէ վախե- նալով, որ մի գուցէ գիշերային խառ- րի միջից փախչաւոր մարդի գլուխը տեսնեն Սկսեցին զանազան զարհուրե- լի դէպքերի մասին խօսել. պատմում էին երկաթուղու կառուցման սրիկաների անդիպելու, գէպերի, արտադրող զը- նաքով միմյանի նստարանի վրայ ին- լազարի հետ միասին արած ակամայ ճանապարհորդութիւնների մասին, կա- կածել մարդկանց հետ vis-à-vis անց- կացրած մի քանի տաղտուկ ամերի մասին Պատմողն պատմելու ժամանակ ամեն անգամ միտում էր իւր քաջասը:

Առաջին 5% ներքին փո- խառնվածքն
տուր. 262% բ. — 4. 100 կ.
2-րդ. 238% բ. — 4. 100 կ.
5% բ. 102 բ. — 4. 100 կ.
Ոսկի 1883 և 1884 թ. 172% բ. — 4. 100 կ.
156 բ. սակ.
Թիք. քաղաքի բնակչ.
Օրվ. 100 բ. — 4. 100 կ.
Բորսայի տրամադրութիւնը ամուր է:
(Ներկ. հեռագ. չորս երեւում)

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Չորեքշաբթի, սեպտ. 6-ին, կէս օրից յետոյ մօտ ժամը 3-ին երկրի իշխան կառավարչապետը գնաց դնելու քաղա- քին Սկսեցին զանազան սպիւռ մէկ կողմում կատուցած Փառքի տաճարը Գործել, աւարտած է:

Այս տարի Թիֆլիսում ձիարշաւ լինե- լու է հոկտեմբեր ամսին երկու անգամ: Առաջինը կիրակի, հոկտեմբերի 8-ին, իսկ երկրորդը՝ կիրակի, հոկտեմբերի 15-ին: Ձիարշաւն մասնակցողներն ըս- տանում են, զանազան քանակութեամբ մրցանակներ փոփոխ Յանկայի էր, բ. զա- ւառներից արագացալ, սրբնից ձիերի տէրեր մասնակցեցին ձիարշաւին: Գառա- ռայիններն ծանօթացնում համար լինե- լիք ձիարշաւի մանրամասնութիւնների հետ, կը հրապարակէր միւս անգամ ձիարշաւի ծրագրերը որպէսզի կեն մեզ:

Անցեալ անգամ հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսի արհեստագիտական ուսումնա- րանի երրորդ դասարան աշակերտ վա- ցի Վ. Կակարաձէն սեպտեմբերի 4-ին փորձել է դանակով սպանել Նոյն ու- սումնարանի տնօրէն Ն. Ն. Խարկովին: Վ. Կակարաձէն հարբած է եղել և հա- մար իրեն, անակնկալ և զարմանալի հը- նարազուրկութիւնը, հոգեւ հաղաթալիտ անաշխարհութիւնը, որի հետքին նա խօ- րամանկութեամբ գերազանցելիս կամ պատմելիս է վնաս չարազգիքին:

Մի բռնիկը որ ամեն տարի ձմեռները հարաւումն էր անցկացնում, նոյնպէս մի գիւղում պատմեց.

— Նա ինքս թէ և արեւի չեմ ունեցել մի այդպիսի գէպերում քաջութիւնս ցոյց տալու, բայց ես ծանաչում եմ մի կին, որին ես բռնիկում էի. — նա այլ ևս կին- դանի չէ. — որին մի զարմանալի գիպում է պատահել՝ խորհրդաւոր և միանգո- ման խիստ սրտայայտ դիպում:

Նա ռուս բարձրագույն է Մարիա Բա- րանովա, որ ազնուական և խիստ գե- ղեցիկ կին է: Դիտե՛ք ճրքան գեղեցիկ կնիքն ինքն ինքն, ինչն էր նուրբ գիւղացիների, փոքրիկ ընթանով, միու- ռակապոյտ աշխարհի և խաղաղ և փոքր ինչ տուր նազկութեամբ: Մի սեռակ զաման և միանգամայն հրապուրիչ բան: մի տեսակ մեղ. ֆրանսիացիների զը- րաւող գեղ. ունին նրանք, ինչ յայտնէ, թէ լուռ, թէ այս ամենը նրա հա- մար է մեղ այդպէս երևում, որ նրանց տիպաբար բոլորովին նման չէ մերկին:

Այդ տիկնոջ ասան բռնիկը համարում է, որ անուրժիկ հիւանդութիւնն պիտի տանայ կնիք և նրան առաջարկում է գնալ հարաւային երկրներ, բայց տի- կինը մերժում է և Պետերբուրգից, չէ հեռանում Վերջապէս անցեալ աշնան արշաւն է փախում հիւանդի դու- թիւնը, որ բռնիկը գրաքին մասնացոյց է անում իւր ամուսնու առողջութեան

լուծան անկախում մահացու կը լինէր, եթէ զանազան ուղիներով զէմ առնելով ծուռած չլինէր Պ. Խարկովը աստիճան- ների վրայ վերը ստանալով փախում մանում է իւր սենեակը, իսկ չարապո- ծը երկար դիմադրութիւնից յետոյ կալ- նաւորում է և ոտակնաւորում տարում, ուր մի քանի ժամ չարանակ քնկոյց յետոյ, արթնցում ինչից սկսելով է և ընկնել հարցերին պատասխանելով յայտ- նում է, որ իւր սպ. փարմաքի պատ- ճառը իւր դրամական սուղ գրութիւնն է, մանաւանդ մարտ ամսից սկսած, երբ ուսումնարանից տուրքած թօսակից զըր- կուած է, բայց սպ. ինքը անկաւարար երկրորդ տարին մնացել է, երրորդ դա- տարանում տեսչի չկառութեան պատճա- րով, մինչդեռ ուսուցիչները քոհ են ի- րենից: Նա յայտնել է, որ պատմութիւն գործելու դիտարարութիւն չէ ունեցել և չէ խմանում, թէ ինչպէս է պատահել, որ վերջ է տուել պ. Խարկովին: Իրեն համարում են չուրի:

Պ. Խարկովի վերը լուսական փառ- դուր է երևում, թէ և բռնիկները յու- անգում են, որ չուտով կարող է սուղ- ջանալ:

Անպ. 6-ին, կէս օրից յետոյ, Սօբոլ- կի փողոցի վրայ գտնուող իշխան Սրբ- րատովի տանը բնակուող փիկին Փո- րտապուրը իւր քրոջ հետ միասին կա- մուսով բարձրաւայ իւր բնակարանը, դեռ ոտքը չդրած մարմար սանդուղի վրայ, սանդուղիի առաջին փոքրիկ ցե- տիկը, որը նոյնպէս մարմարէ քարից է շինած, խողովակում է և երկու կանայք միասին ընկնում են նկուղի մէջ հողի և քարերի տակ: Բարեբաղդաբար կա- նայք ոչինչ մի առանձին շնաս չէին

վտանգուող դրութեան վրայ, որից յի- տոյ գրաքննելն ասիւրում է, դրաքի պատուելի համաձայն բռնիկու համար Մենտան գնալ:

Նա իւր սպասարաններն առանձին տեղ գեղեցած, միայնակ նստած էր եր- կաթնուղու կառքի մէջ: Նա տխուր նու- լում էր զպատահանի առաջից անցնող գիւղերի վրայ և միանալով ինչ, ուղիքը բարձի թողի եղած էր գգում իրեն: Նա զաւակ չուներ, ամուսինը նրան չէր ու- լում և միայնակ օտար աշխարհ էր ծա- լում ինչպէս հիւանդ անկապ ծառային ուղարկում են հիւանդանոց...

Ամեն անգամ, որ գնացքը կանգ էր առնում, ձերտնի սպասաւոր Իվանը մտնում էր գրաքննու փաղեք և տե- ղեկանում էր, արդեօք պատուէր չուներ տալու: Վայ, հպասակութեամբ ծառա- յում էր ձերտնին և իւր տիրուհու ա- մենահինգ քանահոգի անգամ պատ- րաստ էր կատարելու:

Հասաւ գիշերը: Գնացքը բոլոր զօ- րութեամբ առաջ էր ընթանում: Գրաքն- չին քնել էր կարողանում և ձանձրոյ- թից մտածեց հաշուել իւր ամուսնուց տուրքած ֆրանսիական ոսկի գրաքննելու: Նա բայց արեց պայտասը և մտադի- փայլուն կտորները փոխ ծնկների վը- րայ, բայց յանկարծ սառն օդի հոտնը զգաց իւր գէպի վրայ:

Զարմացած դուրսը վեր բարձրացրեց և տեսաւ, որ փաղեքի դուռը բացուելու էր: Գրաքննչին վախեցած, ուսուցիչ ծայրով չուտով ծածկեց ոսկիները և աչքերը բայց դռնից չէր հեռացնում: Ծուռով մի լուս հագնուած մարդ, առանց գլխարկի

կրել, նրանց հանցին նկուղից: Ինչպիսի երևում է, այդ տուրը փրկանքիս հին փառած գերանները չեն փոխել:

Հին-ՆԱԽԻՋԵՆԻՑ. — Սեպտ. 1-ին, օրուայ ժամը 12-ին, ժամանակ մեր քա- ղաքը Նորին Մեծաթիւն պապից Շա- ճը, և իրաւ սեղիս Քարայի-խանի տա- նը Փապը հասարակութիւնն օգնեց և ընդունեց Շաճին Վալախա, Սալախա գոյնելու: Շաճը ողջունելով հաւարած բարեթիւեանը, անցաւ մի չափ զօր- քի առաջից և մտաւ իրեն համալ պատ- րաստած բնակարանը: Զօրքի առաջ կանգնած սպան արժանապա. մի չքա- նաւոր (Շիրի-Սուրբուտ) Շաճը նախաճա- չեց յետոյ, ժամը 1 1/2-ին ուղևորուեց Զուլփա, որտեղից Սարգսի վրայով ան- ցնելով, կը մտնէ իւր երկրի ստանա- ները:

Նորին Մեծաթիւն ուղեկցում են գեներալ Պոպովը և երեսնի նահանգա- պետ Շարկովը:

Սեպտեմբերի 3-ին, առաւօտուն ժամը մօտ 7-ին Լեաքի և Նուրիկի կայարան- ների միջև հեռուէր գիպումն է պա- տահում: № 36 գնացքի հետ, որը բաղ- կացած է եղել մի չղեկաւորից, 9 ծած- կած փողոցներից և 37 նախախաթա- ներից: Ծանոթացրին յանկարծ մի գոմէ- ընկնում է ընկերի վրայ: Գնացքը կանգ- նեցնելու համար չլինելով գոմէ՛ը մոտ է գնացքի տակ: չղեկներն և երեք փաղեք անմիջապէս անցնում են վրայից, բայց չորրորդը ընկնող դուռն է, զալիս իւր հետ տանելով և 37 նախախաթ- անները և փառում: Այդ միջոցին ան- յայտ պատճառից հրդեհ է ծագում: Ինք ծածկած փաղեքն և 7 նախախաթաները

մտաւ ներս, նրա ձեռքը՝ վիրտորում էր և հազել էր կարողանում յոյնածու- թիւից չուրէ քաշել: Նա փակեց դու- րը, նստաւ գրաքննու հանգիւղ, պա- ծառ հաշիւացք ձգեց վրան և սկսաւ թաշխնակով կապել իւր վիրտոր ձեռ- քը: Քիչ էր մնում նորասի կնիք ուշա- թափ վեր ընկնել:

Անուշտ այդ մարդը տեսել է ոսկի- ներս և մտադիր է ինչ տպանելով ու- կնիւրին տիրանալ, մտածում էր նա: Անմանթը չարանակ նայում էր նրան և, ինչպէս թուէր էր գրաքննու, ասեւ հենց այն է պատրաստ էր յարձակում գործելու:

Յանկարծ բեկ-բեկ ձայնով ասաց ան- ծանօթը.

— Մի վախճա՛ք ինձանից, տիկին: Գրաքննչին լուռ էր, նա բերան բա- նալու վախեցում էր Սիրտը յուզում էր բարեխում էր, արանքներին ձայնը էին հնչում...

Նա չարանակեց.

— Նա չարագործ չեմ, տիկին: Գրաքննչին կրկին չպատասխանեց, բայց տկամայ չարածով գործեց և ոսկի- ները ամբողջաւ յատակի վրայ: Անճա- նօթը զարմացած գիտում էր ոսկու այդ անձրեւ և կուսաւ, որպէս զի փողեքը հաւաքել: Գրաքննչին սարսափահար վեր թռաւ տեղից, գէպի դուռը վաղեց և թափեց ձեռքում եղած փողեքն էլ: Ան- ծանօթը հակապաւ նրա միտքը և բըռ- նելով ձեռքից, զօրով նստացրեց գահա- ւորակի վրայ:

— Տիկին, ես աւաղակ չեմ... Ահա ձեզ ապացոյց — փողեքը հաւաքեցի և ամ- բողջութեամբ վերադարձնում եմ ձեզ...

աղաւաղում են, ինչպէս և գնացքի ա- տաքին մասը: Մառապողներից ոչ ոք չէ շնորհակալ: Մարդակիր գնացքները հա- նապարհների շնորհակալուց, դժուարու- թեամբ են երթեկեկում, իսկ ապարհա- կիր գնացքների երթեկեկութեամբ, «Կ»-ի ասելով, բոլորովին զգալիւ է:

ԽՈՏԻՋՈՒԹՅՈՒՆ (Երգումի նահանգ). — Հինգ տաս տարի կլինի, որ աւաղակու- թիւները զաղարկել են թէ ճանապարհ- ներում և թէ գիւղերում, բայց այժմ արդէն կրկին երեսն են կեկ աւաղա- կային խմբեր: Այսպէս օրինակ օգոստո- սի 15-ին Թիֆլիսից եկած սիւնիք օ- գոստոսի 23-ին հանդիպում են ճանա- պարհի, Դանիել Պոպովի և նախա- աւաղակային խմբի և բոլորն էլ կողոպ- տում են և երկու հոգի էլ սպանում: Սպանուողներից միւրը սիւնի է, իսկ միւրը թուրք ժանդարմ, որին ուղևոր- ներն իրենց հետ էին առել Մեկոյից՝ ի- րենց ապահովութեան համար:

Անգրիկականներն չէլիս-ուլ-իսաւ Մի- ղա-Հասան Քարայի, որ ներկայումս զը- անում է Շուշում, անցեալ չարաթի, մահ- մեղականների խումբ բաղմութեան նկը- կայութեամբ, քաղաքային գլխաւոր միկի- թում պատասխանի միջոցին խօսում է մի ճառ, որի մէջ մահմեդականներին խոր- հուրդ է տալիս, որ նրանք չայլեր հետ դու- ցի լինելով, աշխատեն ոչ թէ նրանց հե- ապանել իրենցից, այլ ապրեն խաղաղու- թեամբ և բարեկամութեամբ և աղքատն նրանց, ինչպէս և բոլոր քրիստոնեանե- րի համար, մաղթելով նրանց ամեն տե- ւակ բարօրութիւն, ինչ ձեռով ուղում է լինի դա, որից մահմեդականներն ոչինչ չեսա չեն ունենալ, այլ, ընդհակառակ,

Բայց ես կորած եմ, եթէ աղոթութեամբ չկարողանամ սահմանն անցնել... Աւե- լի ոչինչ չեմ կարող ձեռք յայտնել: Բայց աղաչում եմ, միջոց տուէր ինձ Ռու- սիայից հեռանալու... Մի ժամից մեկը կանցնենք ռուսաց վերջին կայարանը... Եթէ ինձ չօրէք — ես կորած եմ... Բայց ես եղեկանալով չեմ և ոչ էլ գող- երկուսում եմ, որ ոչինչ անպատիւ գործ չեմ կատարելու: Արկնում եմ, որ աւելի ոչ մի խօսք չեմ կարող լի մա- սին ասել ձեզ...

Սյա անկողի՝ անմանթ պարնը ծուռը չորեց և սկսաւ ուշադրու- թեամբ հաւաքել գահաւորակի տակ չը- լորում ոսկիները: Հաւաքելով բոլոր ոսկիները, նա ոսկով լի շապուտակը տուեց գրաքննու և քաղաքացաւ նըս- տաւ վազօնի մի անկանը: Նկրտան էլ լուռ և անշարժ նստած էին Քրաքնն- հու վախեցած-կամայ անցաւ, բայց նա դեռ չէր կարողանում բոլորովին ուշ- քի գալ: Անմանթը նստած էր մեռածի նման գոյնը սարքնած և մոայլ նայում առաջը: Ժամանակ առ ժամանակ գրա- քննչին կարճ, ընդհատ հայեացք էր ձը- րում իւր ուղեկցի վրայ:

Նրա առաջ նստած էր մօտ երեսուն տարեկան մի շատ գեղեցիկ և, արտա- քին կերպարանքին նայելով, բարձր դա- տակարգի հասարակութեան պատկանող մի մարդ:

Գնացքը խաւարի մէջ սլանում էր առաջ՝ իւր խիստ տուրքները թափա- ցելով գիւղերային օդի մէջ: Բայց ահա գնացքի արագութիւնն սկսաւ նուաղել, լուսեց վերջին սուղոյը և գնացքը կանգ

միշտ օգուտ կունենան փոխ առնելով նրանցից այն, ինչ որ լաւ է։ Արդէն զի ցոյց տալ իւր քարոզի անկեղծութիւնն և սրտաղին լինելը, չէլիս-ու-Վալմը, բաղաձայն հետադարձելի հետ, որոնց մէջ էին չափ մօլաներ և աշխարհականներ, մասն հայոց եկեղեցին և անսակ աղօթիկ, իսկ յաջորդ օրը, տեղական թերթիկի ասելով, այցելել է քաղաքի նշանաւոր հայերի սենեկը։

Միանմով լարանի-Արի գիւղի գիւղատնտեսական ուսումնարանի պահապան Պապիկեան համար կազմուած է մի ընկերութիւն, որի կանոնադրութիւնն մօտ օրերս հաստատուած է։

Ախալքալաքի տարրական դպրոցը, ինչպէս «Kav»-ին հետագրում են, քաղաքային դպրոցի է փոխարկուել։

ՅԱԼԱԼ-ՕՂԼՈՒՑ. — Տեղիս հասարակութիւնը սաստիկ փառացած է Լուսն օտարականութեան ստոր անդամներէ մէկի վարժարանի և թէ «Նոր-Պար»-ի 126 №-ում ստուգած նրա գրական նամակին։ Պիղիքը մի թափօրի մասին է, որի կատարմանը միջամտել էր ար. ոստիկանը Ամեն որ էլ գիտէ, որ երաշտ տարիքը հայ գիւղականն աւանդական սովորութեամբ մատուցել է անուր, թափօրով դաշտ դուրս դալիս Անդառան սանկը միջնակարգ է, բայց ինչ կարիք կար պարտնին խառնուելու եկեղեցական օրինակատարութեան գործի մէջ և անարդար բռնութիւն գործադրել մի քանի թեթեւօրէն անձերի թերթագրութեամբ։ Պարտնի առաջ բերած անտարազանութեան Ջալալ-Օղլում ոչ հաւատող կայ և ոչ հետեւող, թող միամիտ մնայ ու իւր յատուկ պաշտօնում արիւնքան լինի, որ դողըրը և իրեն չառնեն և անասելի անկարողութիւններ չանեն Լուսն գիւղերում։ Մարդ չկայ, որ զանազանաբար չլինի և զողացուած բան չունենայ։ Թող պարտնը իւր ժողովրդին հետ առանց հայտնաբերելի խօսք և մտքովը ուրիշ աւելի յարմար ժամանակի պահէ, քաղաքավարութիւնը աւելորդ բերել է։ Մի քանի սրտիկերես աղէք իւրախառնելով պարտնի թուր-

թիւնից, ամեն տեղ վարժանք անում են։ Բացի դրանցից միւս զարա-օղլիցիներն իրենց խեղճութեան հետեւ են։ Ել ինչ մի մեծ պարծանք եղաւ պարտնի համար, որ թող է տալիս իրեն հասարակութիւնը անուանարկելու, թէ՛ նրա 10⁰/₀-ը հազիւ գերծ լինի քրէական դատաստանից։ Նոյն պարտնի օրերս ըստ սովորականին իրեն ինքնամուտացութեան տարով համարձակուել էր չըրապարակով լուսն հայ ժողովրդին անուր միջոցով հայտնել ու գրախօս լինել ընտանեկան հաւատարմութեան մասին։ Հայ ժողովուրդը տեսնելով իրեն ընտանեկան պատիւն արտաւորած, բողոքեց ուր որ հարկն է։

Ստացանք պ. Ն. Տէր-Աւետիքեանից իւր մի հեղինակութիւնը «Տեղագրական նամակներ» վերնագրով։ Գրքի նպատակն է ընթերցողներին, մանաւանդ պատանիներին ծանօթացնել «ամենահին և անդրանիկ քաղաք» — Հին-Նախի-Ջիւանի և իւր շրջակայքի հետ։ Գրքին կցուած է և Հին-Նախի-Ջիւանի շրջակայքի ուրուագիծ-տեղագրութիւնը, բաւական աջող փորագրած։ Բացի այդ գրքի մէջ կայ նաև Տեղագրական եկեղեցիքն պատմի վրայի արեւի ժամացոյցի պատկերը, Տաթևի չարժական սիւնի նկարը և Նոյի չիրիմը։

Գրքի լուսնագրութիւնը բաւական հետաքրքիր է, արժէ ձեռք բերել և կարգաւ, մանաւանդ որ գինն էլ թանկ չէ, 70 կ. է։ Տպուած է սոյն 1889 թուին Դ. Ռոտմիստովի տպարանում։ Թուրքի և տիպը մաքուր է։

Արդէն ընթերցողներին յայտնի է, որ Քուլթայի առևտրականներն ու գործակալները սպասում են, որ քաղաքի խորհուրդը պարտադիր կարգադրութիւն անել կիրակի օրերը խառնութեանը փակելու մասին։ Սակայն Քուլթայի ոստիկանապետ ի. Զ. Ն. Զաւառաձէն, առանց քաղաքային խորհրդի որոշման սպասելու, կարգադրել է, որ կիրակի և տօն օրերը Քուլթայի գործարաններն ու խանութները փակուին՝ բացի հացադործների և մատակարարների խանութներից։ Սակայն առ այժմ խանութները

պէտք է, տեղական թերթիկի ասելով, մինչև ցերեկուտ փակը 12-ը փակուին։

Անդրկովկասեան երկաթուղային վարչութիւնը մտադիր է, «Kae»-ի ասելով, կարգադրելու, որ Բագուայ կայարանում կիրակի և տօն օրերը բեռների և նոյն իսկ ճանապարհորդների ծանրութիւնները ընդունելութիւն չլինին։

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԻՍԻԱՆԻՑ. — Այս երկու ամիս է, որ մօտակայ Պեթմի անտառում գիւղի մօտ գտնուող սարում յայտնուել է աւաղակների մի խումբ, որ իւր յարձակութեամբ մեծ վնասներ է հասցնում չրջակայ գիւղերին։ Այդ աւաղակների թիւը, ինչպէս պատմում են, հասնում է մինչև 30-ի։

Ասում են, որ յաւաղակների խմբի աւաղակները մի բեղ է։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ հայ թերթիւում կարգուած ենք. — Քուլթայի Բաժնեկալի մասին։ Հայ բնակչութեան թիւն է 80 և չրջակայ գիւղերէն մէջ եւ 40 տան չափ ցիր ու ցան կը գտնուին առևտրով զբաղուող Բագուային մէջ հայք ունին հոյակապ եկեղեցի մը կառուցեալ յանուն սուրբ Աստուածածնայ, մէկ քահանայ և տիրացու մը, կայ նախակրթարան մը, ուր մի քանի անընդունաւորներ կը ընդունուին, որոնք կրնան ապագային մեղ միւսիթարական նշաններ ցոյց տալ։ Եթէ յիշուի սոյն վերջի տարու ջանքերին շարունակուել Տեղացի հայերն ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակ մ'ունեն և ունենք ապարհատել լինելով հողային ընդարձակ կալուածներ։ Աստ կան մի քանի նշանաւոր գերդաստաններ, որոց մէջ առաջին տեղին կը գրուեն Թէոփոս աղա Սողոմոնեան և Տօնիկ աղա Սիմոնովի, որոց համար կը պատմեն թէ 40 տարի առաջ փոքրիկ դրամակոյտով մը եղան ընկեր. ամենայն կողմանէ գործընկեր իրենցից և իրենք մի քանի տարի յառաջ կը խրանդ սրբազան ուխտը կը կատարեն 12,000 քրիստոնէական ծախիւր կառուցանել տալով այժմեան փոռաւոր եկեղեցին։ Տօնիկ աղա Սիմոնովի երբեք պատիւ ունեցել է Ռուսմանիոյ այժմեան

թագաւորն իւր տան մէջ հիւրընկալելու ի փառս համայն Ռուսմանիայոց։ Ինչն հիմա մնած է։

Ժամանակի տխուր բերմունքներէն օտարաց հետ խնամութիւն ընելու միտումին դժբաղդարար կը զօրանայ օր օրով։ Եւ այս ամենայն խիստ չափ զմեզ արտ. հայ օրիորդ մ'իւր ձեռք կուտայ օտարին, և այս պատուարներ յառկութիւն իրենց սղակային նկարագիրը կրնանք համարել։ Ոմանք, հակառակ իրենց բարեբարութեան, աղգ. գործերու մասին չափ անտարբեր են և նոյն իսկ իրենց փոյթ չէ թէ որ այս երկրի հայութիւնն անհետի։

— Քուլթայի Նաչ քաղաքը երբեք Պաղատու կամ Մոլոտովի իշխանութեան կեղծումական քաղաքն եղած է և նախորդ քաղաքէն 4¹/₂ ժամանակ հեռավորութիւն ունի չորեկաւ։ Սոյն քաղաքն այժմ օրջայի որ իւր նախնի չորեք և վնասութիւն չունի, բայց զարմեալ Ռուսմանիոյ առաջին քաղաքը կարելի է համարել։ Պաղատու յետոյ Բագուային մէջ 90 տուն հայ հաղիւ կը լինի, 35—40 տան չափ ու ի չրջակայ գիւղերուց կան ցիր ու ցան. ունին երկու եկեղեցի, յորդ միւս նուիրեալ է Աստուածածնայ անուն և միւս փոքրը Սուրբ Լուսնուրջայ, որոց անունն իրաւամբ մեծ նշանակութիւն ունի իրենանց մէջ։ Մատու. մի եւ 1883 թուականին չինած են գերեզմանատան մէջ եկեղեցին ունի մէկ քահանայ և տիրացու, ծաղկոյ մը քանի մը փոքրիկ մանուկներով, հայ ուսանողացի զրեթէ ամենքն ալ ուսման վարժարաններ կը յաճախեն, որպէս և օրիորդներն չառնեն։ Բագուային մէջ բաւական տարիներէ ի վեր մասնաւոր վարժարան մը բացած է Պ. Թալերիս Գաբրիւլեան. սոյն վարժարանը կը յաճախեն մեծագոյն մասամբ օտարազգիներ, որոց մէջ մեծ համարած գտած է։

Բագուային մերայինքն կ'ըստին տնտեսական արհեստներով, իրենց մէջ կը կտնուին ականաւոր վաճառականներ։ Շատ միւսիթարական և պատուարներ և տնտես հայրցով նշանաւոր բժիշկներ, փաստաբաններ, համալսարանի ուսուցիչներ, նկարիչներ, երկրաչափներ, և

Տէրութեան զլխաւոր պաշտօնեայ։ Աստ կը հաւատարմութիւն Գաբրիւլեան անուամբ թերթ մը, խմբագրութեամբ Պ. Թէոփոս Պաղատանեանի, ոյր ձեռնարկութիւնը լաւ ընդունելութիւն գտած է։ Երանի թէ երբեք այս կողմերու ընկած հայութեան հանգամանայ մասին պարբերաբար բաներ գրուին ուսման լիզուաւ։ Ի լսելիս հայ ականաւորներ, ունենց շատ խորթ կը հնչէ, դժբաղդարար, մայրենի մեր քաղաքը լեզուն։

Նաչ քաղաքին մէջ մի քանի տարի յառաջ կար նաև հայ տպարան մը, որով մասնաւոր դատաւարներ կը տպագրուէին, որպէս ականաւոր անձինք կը պատմեն, բայց հայ ժողովրդեան օր ըստ օրէ մայրենի լեզուէն պաղլիւ չարժաւորել եղած է նորա տխուր փակման։ Բագուային օրրոտօրեալան նուազման պատճառներն յար և նման են Ռուսման քաղաքի Հայոց նուազման պատճառներուն։

Քուլթայի Թերթ-Զօգնա քաղաքն ունի 1500 տուն բնակիչ և են Ռուսման, Հայ, Հուսայ և Մաճաւ. Հայք 60 տուն են, որք ունին Ս. Աստուածածին անուամբ եկեղեցի մը, մէկ քահանայ և մէկ տիրացու, զպոք «Աստուած տայ» և հայ մանկանց մայրենի լեզուն Ռուսմաներէն լինելով հանդերձ, ամբողջովին կը յաճախեն օտարին վարժարանը, ուր հայ ուսանողը բացարձակապէս զուրկ է ազգային դաստիարակութենէ։ Սոյն գիւղաքաղաքն ունի ընդարձակ այգիներ և Հայք կ'ըստին երկրագործութեամբ, այդեղործութեամբ և վաճառականութեամբ։ Աստ կայ աղի մեծ հանք մը, որոյ վերայ ցիւանս դատապարտեալ ոճաղադրներն կ'աշխատին։ չինուած կայ նաև եկեղեցական մեծ բանտ մը։

ՌՈՒՄԻԱՅԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՄ ԿԱՐՈՒՄ ՆՆՔ

— Պետական խորհրդի աշխատչին նիստերում ընդունու է հանապարհներ ի հաղորդակցութեան։ Ինժեներների ինտուրուտը հնչող դատարանեան դարձնելու նոր նախադիւրք Նիժնայ Նախադիւրք հաւանութիւն գտնել պետական խորհրդի կողմից, ինտուրուտի առաջին երկու կուրսերը կը բացուին 1890 թ.։ Իրա հետ կապուած կը լինի այն

առաւ։

Մերոնի Բիւնն ըստ սովորականին ներս մտաւ իմանալու համար, թէ արդեօք գրաֆուէին մի բանի կարիք չունի։ Գրաֆուէին վերջին անգամ մտիկ տուեց մօտը անձանութիւն և իւր սպասարանին դառնալով, կարծ կերպով հըրամակցեց։

— Իվան, դու կը վերադառնաս տունը, գրաֆի մօտ ևս առանց քեզ էլ կը կառավարուի։

Իվանը աչքերը լայն-լայն բաց արած, լուռ կանգնած էր զարմացած։

— Այո, ես կամենում եմ, որ դու Պետերբուրգ վերադառնաս... Մտադրութիւնս փոխել եմ... Այս քիչ ճանապարհածախսով, Տուր ինձ վերաբերու և գլխաւոր։

Անուռնչ հնազանդութեան սովոր Իվանը ճանկց վերաբերու և գլխաւորի հետ տուեց իւր տիկնոջը։

Գնացը բռնուած էր Ռուսիայի սահմանին։

— Հաղէք այս, ասաց գրաֆուէին իւր սղատաւորի վերաբերու ու գլխաւորը անձանութիւն տալով, դուք — սպասաւորս, Իվանն էր։ Բայց այս ամենն մի պայմանով եմ միայն կատարում։ — Կալեք է ինձ չնորձակութիւն յայտնել և առհասարակ երբեք հետ չպիտի լսուիք։

Անձանութը լուռ գլուխ տուեց։

Իւր գնացը կանգ առաւ տաճանի վրայ, ներս մտան պաշտօնեաները՝ ուղեորների անցողիկը գննելու համար։ Գրաֆուէին թուրք տուեց ուղաւորներին և անձանութը ցոյց տալով ասաց։

— Ես իմ սպասաւորս Իվանն է, ասում նրա անցողիկը։

Գնացը սահման անցաւ։

Ամբողջ գիշերը ոչ մի խօսք չիսուեցին գրաֆուէին և անձանութը։ Առաւօտեան անձանութը դուրս եկաւ գերմանական կայարանը։ Դուրս գալով վաղուհից, նա ասաց գրաֆուէին։

— Ներեցէք, տիկին, որ պայմանը բաւատում եմ, բայց ես ձեզ գրեցի սպասարանը, և արդարութիւնը պահանջում է, որ ես բռնեմ նրա տեղը... Արեւօք և և է պատուել չունիք տալու։

— Կանչեցէք աղախնիս, սառնութեամբ պատասխանեց գրաֆուէին։

Նա կատարեց տիկնոջ պատուէրն և այլև չերեց։

Կայարաններից միում գրաֆուէին դուրս եկաւ վաղուհից թուրք փախու համար։ Նա հետուից տեսաւ անձանութիւն, որ իւր վրայից աչքը չէր հեռացնում։ Նրանք միմեկին գնացքով հասան Միւնխեն։

II

Բիւրջը փոքր ինչ լուրջ ցետոյ չաւրունակեց կրկին։

— Մի անգամ յաճախող հիւանդներս ընդունելիս, ներս մտաւ առանձնատնակս մի բարձրահասակ կրիստաւոր և ասաց, «Եթէ ինչ եմ ձեզանցից դրաֆուէին Մարիա Բարանովայի առողջութիւնն իմանալու...» Նա ինձ չէ ճանաչում, բայց ես նրա... ամուսնու բարեկամն եմ։

— Նա կը մեռնի, և այլ ես անկարող կը լինի Ռուսիա վերադառնալու, — պատասխանեցի և նրան։

Երկրասարքը իմ պատասխանից չը փոթեալ, բարձրածան հեկեկաց և հարածի նման երեքալով, առանց մի

խօսք անգամ ասելու դուրս գնաց առանձնատնակիցս։

Հենց նոյն երեկոյեան ես գրաֆուէին հաղորդեցի, որ մի պարոն իւր առողջութիւնն էր հարցրել։ Նա այդ լսելով կարծես յուզուեց և ինձ պատմեց վաղուհի պատահաբար, որ մի փոքր առաջ պատմեցի ձեզ։ Յետոյ աւելացրեց։

— Այդ անձանութը սառու էր նման հետեւում է ինձ, ուր որ գնում, ամեն տեղ պատահում եմ նրան... Նա իւր հայրենացը վրայից չէ հեռացնում, բայց երբեք ոչ մի խօսք չէ խօսում հետս։

Յետոյ մտածելով չարձանակեց կրկին։

— Այ հինգ այժմ ես հաւատացած եմ, որ նա այստեղ պատուհանի տակ թափառելիս կը լինի։

Նա վեր կացաւ հանգստարանի վրայից, բարձրացրեց պատուհանի վարագոյրը և արդարեւ, ինձ ցոյց տուեց առաւօտեան ինձանից նրա առողջութիւնն հարցնող կրիստաւորին։ Նա նստած էր ծառուղու նստարանի վրայ և անհամբիւր նայում էր հիւանդ գրաֆուէին։ Ապրած հիւանդի պատուհանին եւ հաւաքացոյ, որ վրայ էի երկու միմեկին բողբոջին անձանութ անձերի սրտերում արծարծուած յամր և չբացարձակ սիրտը։ Եւ նրան նրա ձեռքով փրկուած կենդանու հաւատարմութեամբ և նրան փրկելու համար էլ պատրաստ էր մահուան դուռը գնալու։

Ամեն օր նա գալիս և հարցնում էր ինձ։

— Կնչպէս է նրա առողջութիւնը։

Նա հասկացաւ, որ իւր զգացումները ծածուկ չէին ինձանից։ Դառն արտասուք էր թափում տեսնելով, թէ ինչ

պէս գրաֆուէին օր օրի վրայ լրարում և թուլանում էր։

Մի անգամ գրաֆուէին ասաց ինձ։

— Կեանքումս միայն մի անգամ եմ խօսել այդ տարօրինակ մարդու հետ, բայց ինձ անպէս է թուում՝ կարծես քսան տարի է, որ ճանաչում եմ նրան...

Հանդիպելիս գրաֆուէին խաղաղ, բարեհաճ ժպտով պատասխանում էր նրա ողջոյնին։ Ես տեսնում էի, որ արիւնը երգանիկ էր տեսնելով, որ իրեն սիրում էին մի այդպիսի յարգական և յաւերժական սիրով՝ հաւատարմութեամբ և խիստ խոր սիրով։ Ասեմ թէ նա այլ եւ չէր մտածում իւր միմեկին մասին և մտապիւր էր, որ իւր օրերը համարուած են... Սակայն նա յաճառութեամբ հրաժարում էր նրա հետ ծանօթանալուց, մինչև անգամ չէր էլ ուզում նրա անունն իմանալ, և ոչ մի խօսք չէ խօսել նրա հետ։

— Այ ոչ, Մօսկի ծանօթութեամբ կը խանգարուի այս տարօրինակ բանաստեղծական իւրակալութեան լուրջ պնդում։ Պէտք է այդ բանով զոհանալ և յաւերժ անձնօթ մնալ, որպէս զի կարողանաք այդ վայելչութիւնն պահպանել։ Իսկ ինչ կրիստոսի է վերաբերում, Իոն-Կիլիսիոյ պէս մի բան էր թուում նա իմ աչքումս որովհետեւ ոչ մի փորձ չէր անում նրան մօտենալու։ Նա ուզում էր պահել իւր խոտուածը, այսինքն մինչև վերջ ոչ մի խօսք չիսուել հետը։

Զաւալ գրաֆուէին, ամենաթող ժամերին անգամ վեր էր կենում իւր հանգստանոցից և մօտենում էր պատուհանին հաւատարմաւոր համար, թէ ներկայ է արդեօք երկրասարքը, և երբ

նրան տեսնում էր իւր պատուհանի առաջ, նստարանի վրայ անշարժ նստած, կրկին ինչեղնում էր պատուհանի վարագոյրը և երգանակութեան ժպիտն երեսին հեռանում էր սրտուհանից։

Գրաֆուէին վախճանեցաւ առաւօտը ժամը տասին։ Հիւանդիցից դուրս գալիս, անձանութը տանջանքից այլակերպած դէմքով մօտեցաւ ինձ, — նա արդէն տխուր նորութիւնն իմանում էր...

— Կը ցանկայի տեսնել նրան... Իրենց միասին, ինչպէս նա։

Ես թեանցով առաջ նրան և տարայ հանդուգեալի դրուած դաշկիւր։ Նա մօտեցաւ, խոնարհեցաւ սառ գլխին և անմիջ համարյոնքով ծածկեց նրա ձեռքերը։

Բիւրջը սոսկալի մի լուց կրկին և յետոյ չարուակեց։

— Այս իմ լսածս վաղուհիւրում պատահող արկաններից ամենաաւարտինաւոր... Պէտք է խոտուովանուել, որ երբեք չափ յստաւ են լինում մարդիկ...

Ուղիոր կանանցից մինը կամացուկ ասաց։

— Այդ երկու էաներն անբան տարօրինակ չեն թուում ինձ, ինչպէս որ ձեզ... Նրանք... նրանք... էին...

Բայց նա չկարողացաւ անտարբեր լրացնել, որովհետեւ սկսաւ արտասուել։ Նրա ներադիրը հանգստացնելու համար, խօսակցութիւնը փոխեցին, և այդ պատճառով էլ ոչ ոք չիմացաւ զիպուած ինչ երեւոյթների մասին նրա կարծիքը։

Մ. Պ.

մարի իրադրութեամբ որ ճանապարհներին հաղորդակցութեան ինժեների կողմէր կարուի ոչ թէ ինտրիտուսն աւարտողներին խնդրելու համար երեք տարի ծառայելուց յետոյ։

— Սիրիւի Տոմոկ նահանգի գրում են, որ ճարտարականներով լցում է երկրորդ Բայք Բիչ պիտի անեն այդ մարդկեր աշխատանք, որոնք չկայ։ Ասեմք հասարակ դաստիարակի արտադրանքներն էլի մի բան կարող են անել, բայց Բիչ պիտի անեն արտադրած դաստիարակի աքսորականները։

— Քիչնեւում այս տարի խաղողի բերքը չափ լուր, մինչև անգամ չափ աւատ է թէ որակի և թէ քանակի կողմից։ Սակայն գինեկաններն աշխատում են առ այժմ գինի չզննել, թէ և էժան է գինին, այլ սպասում են նոր գինու գուրու գալուն։

— Նախ արդիւնաբերողների մէջ ներկայումս ստորագրութիւն է բացուած մի բնկերութիւն կազմելու համար, որը նպատակ ունի արդիւնաբերողները Սախալինում գտնուած և ինժեներ Բայքերի ռուսականութեամբ նախապէս արդիւնները։

— Ռուսաց գիտութեան ճեմարանի աշխատակազմական և այլ ընկերութիւններին անդամներին մէջ միտք է յղացել ռուսաց և ուրիշ երկրներին գիտականների և բնկերութիւնների մէջ աւելի հաստատուն կապակցութիւն հաստատելու, որպէս զի փոխադարձաբար միմեանց օգնեն բնական գիտութիւններով զբաղուելու։

— Աշխուրհի վիճակագրական բնութիւն հրատարակած տեղեկութիւններից երևում է, որ ժողովրդական կրթութեան համար ամենից աւելի ներթափանցելի են դարձան ինքնակրթութիւնը, ինքնակրթութիւնը և ինքնակրթութիւնը։ Սակայն և Անգլիան, ինչ որ Ռուսիան վերջին տեղն է բռնում։

— Պետերբուրգի յոյնից մինչև ռուսաց միջանկի գործարանատէրերի հետ լուսնակցութիւն է սկսել Պետաստամբլի գրական քաղաքներում կոմիտայով ռուսական ապրանքներ, փաճաւելու գործակալութիւնները հաստատուելու համար։

— Պետական կառավարության միջնաբերութեան մէջ ներկայումս խնդիր է յարուցուած Խրոմսկի նահանգում գիւղատնտեսական խորհրդով ռուսական հիմնելու մասին։

— Ռուսիայի Հարաւային չորաքաղաքաւարանաւորները մեծ քանակութեամբ առանձին փոքրիկ գրուներով չորաք են պատրաստել ամառական ճաշակով և ամառական փաճաւելուներն ուղարկելու համար Սիւսկան չորաքի գիւտաւոր յատկութիւնն այն է, որ չուտ է հաշուում։

— Մշակութեան մի օրինակ ռուսական պատմութիւնից արձակելու մասին Ռուսական պատմութիւնից արձակելու են ամենց թղթատուիւնն օտար պետութեան հպատակութիւնն ընդունողները կամ օտար պետութեան մէջ ծառայութեան մտնողները, քրեական և պետական այն յանցագործները, որոնք որոշեալ ժամանակամիջոցում դատարան չեն գալ, օտար երկրային կնոջ հետ ամուսնացողները, ռուսական պատմութիւնից արձակուող մարդիկ կլինեն էլ արձակուում է, եթէ ինքը կամենայ։

— Մոսկուի Լոնդոնում կազմուած շրջապատական գործիքների վաճառականութեան ռուսաց ընկերութիւնը Ռուսիայի նշանաւոր երկրաբանային գծերի վրայ յայտնի տեղեր հայաշատիկների մեծ պահեստներ է շինելու՝ հատիկ մարքելու համար հարկաւոր բոլոր յարմարութիւններով։

— Բլիզիայում կազմուել է «Ռուսիայի հարաւային կողմում ամենահանգիստ արդիւնաբերող ընկերութիւն» տաս միլիոն ռուբլի գումարով։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՆՆԵՐ

Ա.ԽԱՆՍԻՍ, 1 սեպտեմբերի—Անցան

ամառային չորերը, սխալութեան մարդիկ տօթի արդեցութեան թմբակ խնդիր, և իւրաքանչիւրը մտաւ իւր վիճակում պաշտօնի մէջ։ Ամառային ցամաքային քաղաքային վարչութիւնը բաւական երկար ժամանակ քաղաքային տնտեսական իրաւասունների վերաբերութիւնները չեղարկելով, որ քաղաքի շահերը պահանջում էին աւելի եւ շուտ սկսելու այդ ցանկանալով աշխուրհիւն, առ այժմ լուր է եղել այդ մասին, դառնալով միայնակ գործի վերաբերմամբ, որի կարեւորութեան մասին մի քանի խօսք ասելը արդիւնաբերողներին անհրաժեշտ էր։ Համարել, Մոսկու և ռուսական տարին, ուստի պարբերական լրագիրները լրագրան հաստատելու անհրաժեշտ էր յայտարարութիւններով, ուսումնարաններին վերաբերելով լրագրան իրաւասունների վերաբերելով պիտի լուրերից և շարժումներից զուրկ չէ Ախալցխան օրպէս մի գաւառական քաղաք։ Մոսկու է և մեր երկսեռ զբոսաշրջները նոր չորաքարձակութեան և նոր աւազ-ուսուցչի հաստատութիւնը, ընտանեկան ուսուցչիները և ընտանեկան ուսուցչական իւրաքանչիւր կազմակերպելու համար նոր ուսուցչիներ, բայց անհանգիստ ամառային արձակուողների պատճառով փախուած զբոսաշրջները և վարդ կամ միւս օրը մեր ուսումնարանում հայ հաստատութիւնը, հայ ծնողը պիտի չտապէ իւր որդուն ուսումնարան ուղարկելու, ամենին տեղեկութիւն չունենալով ուսումնարանների նկի վիճակի մասին։ Տեղիս հոգաբարձութիւնն արդէ առաջ ունենալով երկուստեք զբոսաշրջներ այս տարուայ ներթափանցելու կողմից խնդիր վիճակը, հետեւեալէս մտածել է հրաւիրել (և արդէն հրաւիրել է) այնպիսի ուսուցչիներ, որոնք կարողանային համապատասխան լինել զբոսաշրջների այս տարուայ բնական, ուսուցչութիւնը չզարգնելով նրանց արժանաւորութեան վրայ։ Չարժեք թէ հոգաբարձութիւնն այս կերպ վարում է հաստատութիւնը, երբ տեսնուեալ միտքն է ամեն ինչ քանդուել։

Հոգաբարձութիւնը մտադիր է գոցելու մի բանի գաւառները զբոսաշրջների ծախքը նուազեցնելու պատճառով։ Մի քանի օրից յետոյ մանուկների ծնողները թէ իրարու պիտի պիտի պատուեն իրենց տղայից ընդունելութեան համար և թէ հոգաբարձութեան զուրկը պէտք է շարունակուի։ Ռուսի ցանկալի կը լինել, որ յարգելի հոգաբարձութիւնը փոխելով իւր այդ մտադրութիւնները, աւելի հարաւոր միջոցներ գործ ընէր (թէ և մի քիչ գոտարութիւնների պիտի հանդիպէ) անցնել տարուայ հոգաբարձութիւնից մնացած 3000 ռուբլի բեքէշու ծածկելու համար։ Իսկ թէ ինչ միջոցների վրայ կարող է յոյս դնել հոգաբարձութիւնը իւր մտադրութիւններից յետ մնալով այդ ճանապարհները եթէ հարկը ստիպելով, մենք կարող ենք յոյս տալ Հոգաբարձութեան այս մտադրութիւնները ցաւալի են և վնասակար, նրա վրայ հասարակութիւնը մեծ մեծ յոյսեր է դրել, իսկ եթէ յարգելի հոգաբարձութիւնը կամենայ և լաւ ուսուցչական խումբ կարող է կազմուել և ոչ մի գաւառան չզոհուելով ռուսականային հասարակութեան Պէտք է յուսար, որ յարգելի հոգաբարձութիւնը կիստաճէ գիւտ այդ մասին։

Ա.

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԴԵՐՄԱՆԻԱ.—Բայքերի լուրերից պաշտօնական զինուորականների ի պատիւ Բայքերի մեծ հերցոգին կազմած ճակիւրդի միջոցին, Բայքերի մեծ հերցոգը ճաւ խոսեցաւ, որի մէջ ցոյց տուեց, որ Գերմանիան պէտք է միւտ պատրաստ գտնուի արտաքին թշնամուն բնկերիւ։

Համար Միւնխեն ժամանակ նա մտաւորայց արաւ այն հանգամանքի վրայ, որ Գերմանիայի վրայ յարձակում գործելու միջոցին բոլոր պաշտօնական զինուորականները պարտաւոր են անմիջապէս ժողովուելու իրենց յարձակողին պետի Վիլհելմ II կայսրի կոչմանը ստանալով մի գրույնի տակ։ «Ձեզ բոլորիդ էլ յայտնի է, ստաց նա, որ մենք մտաւորականներն աշխատելու ամենախմբական նաւակաւորներն ենք, որ ամբողջ Գերմանիան կատարում է զուարճութեամբ։ Թէ և այդ յայտնաւոր չափ հեռու է բոլոր ինքնիները վճարած լինելուց, սակայն դա պէտք է փայլեանային էր։ Այնուհետեւ իւրաքանչիւր տարի մեծաւ ռաբախութեամբ տնտեսում է այդ օրուայ յիշատակել։ Սակայն այդ տնտեսութիւնը պէտք է ուրիշ մտքեր էլ յուզէ մեր մէջ յիշեցնելով այն մեծ գոհարեւութիւնները, որ մենք արդէ այդ վճարական վարկիներն Այնուհետեւ խաղաղութիւն հաստատուեց, բայց և այնպէս հարկ եղաւ միտ պատկազմի պատրաստ գտնուելու։ Հինց այդ է, որ ինձ զբոսում է գտնուել այս տարուայ տարեկանին և ձեզ ասել, որ մինչև անգամ այժմ, այսօր տարի անցած այն օրից, երբ մեր 1870—71 թուերին մի չար յաջողական պատերազմների միջոցով կազմակերպեցինք գերմանական պետութիւնը, բայց և այնպէս պարտաւոր ենք ասելու, «անհրաժեշտ է անցաւոր զենքի ձեռքի պատրաստ լինելու։ Այդ պատրաստակալութիւնը խաղաղութեան պահպանութեան անհրաժեշտ պայմանն է։ Մենք միայն այն ժամանակ կարող ենք խաղաղութիւնը պահպանել, երբ ամբողջ գերմանական ժողովուրդը պատրաստ կը լինի ամենանաւագուէ կերպով իւր իրաւունքները և իմանալով չափը պաշտպանութեան խնդիրն և սովորական քաղաքականության կեանքի մէջ միտքայից ամեն միւր պէտք է ասել, «Ձեզ պէտք է ըզնել։ Անհրաժեշտ է պատրաստ լինելու։ Բայց ինչ է նշանակում ներկայումս պատրաստ լինելու։ Այսօր գրանցով այն պիտի հասկանանք, թէ՛ մենք պէտք է մեր զինուորականի պարտականութիւններն կատարելը, երբ հայրենիքը կը պահանջէ այդ։ Այլ բարեկամներու Այդ գիւտ բաւական չէ։ Անկախած մեզանից ամեն միւրն էլ չի զանդաղել հայրենիքի հրաւիրին հետեւելու և քաղաքական կերպ կը դնայ թշնամու գէմ։ Մեզ հարկաւոր է՝ սակայն, միշտ պատրաստ լինել ոչ միայն այդ պարտքին թշնամու վերաբերմամբ, այլ և պետութեան ներսը։ Դուք պէտք է յիշէք, որ մենք ներքին թշնամի էլ ունենք, որը դիմադրի տակ է թողնում, որի դէմ հարկ պիտի լինի պատերազմ վարել, եթէ կը ցանկանայ խաղաղութիւնն ու կարող խանգարել։ Այ միայն հին, այլ և նոր զինուորներն էլ պէտք է այդ թշնամու դէմ գնան ոչ միայն պետութեան, այլ և օջաղի նման, հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

մուտի ընդհանրութիւնը, առնուալին նրա միտքը 100,000 ֆունտի է հասնում։ Իսկ ինչ վերաբերում է այն վնասին, որ ստացուեց Լոնդոնի առեւտրըն ուրիշ կողմ գնալուց, այն ժամանակ գոտար է վնասի չափը ոչ ոչ էլ այժմ։ Առեւտրականների և նաւատերերի վնասներն աւելի են մեծ մնա։ Այն նաւերը որոնք իրենց ակերբին ամեն մի ժամ արժէք չորս կամ հինգ ֆունտ ստերլինգ, անգործ են մնացել։ Ներկայումս 400 նաւ է այգիների անգործութեան դատաւարուած։ Այդ նաւատերերը երկը չարախույզ լինացքում կարող էր 650,000 ֆ. ստերլինգ աշխատել։ Պէտք է նկատել, որ բանտերների գործադուր պատճառ եղաւ սպառնալու ընկերութիւնն, ինչ պահանջները բարձրացնելու Մ. թ. վրէժներն են հատել և պայմանագրերի խանգարումից և այն հանգամանքից, որ Լոնդոն հանուելու ապրանքները ստիպուած էին ուրիշ նաւահանգիստներ հանել և երկարուրով Լոնդոն տանել։ Ապրանքը իւր ժամանակին չափանալուց կամ փշանալուց առեւտրականների ստացած վնասը հասնում է 500,000 ֆունտ ստերլինգի։ Անհրաժեշտ է նաև ինկատի ունենալ գործադուր պատճառով անմիջապէս թէ անտղակի կերպով աշխատանքից չլքուողների քաղաքական վնասը։ Թէ միայն գետափի շատ գործարաններն ու գործատուները ստիպուած էին իրենց արդիւնաբերութեան չափը նուազեցնել։ Այն ամենն ի նկատի ունենալով կարելի է ասել, որ նաւահանգիստի բանտերների գործադուր միլիոն ու կէս ֆունտ ստերլինգ վնաս պատճառեց Լոնդոնին և գործադուրի ամեն մի օրը 70,000 ֆ. ստերլինգ վնաս է հասցնում։ Նաւահանգիստի խաւ ստիպուած վնաս պատճառեց գործադուրը։ Մի քանի տարուց յետոյ միայն կարելի կը լինի նախկին առեւտրի վերականգնելը։

ԹԻՒՐԻՍԻԱ.—Թուրքաց զինուորական միլիտարութիւնը կարգադրել է մի ամսուայ ընթացքում իրեն համար պատրաստել Մարտի 100,000 պահուստաւոր հրացան զինուորներին բաժանելու համար, այնպէս որ թուրքաց զորքն անմիջապէս պիտի սկսի այդ նոր հրացանների վրայ մարզուել։

—Ֆրանսիական թիւթերին ամենահաստատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ Լուի XIII պապը սկսեց իր զինուորի ընդունելու թիւթերը հետաւելու համար։ Սակայն Լուի պապի ընդհանրութիւնը երկարատեւ չէ լինելու։ Ըստ ամենայնի հաստատութեան նա կը լուսականանայ միայն մի առ ժամանակ ճանապարհորդելով Աւստրիայում, Բելգիայում, Սլոնիայում և այլն։ Պապը կայցելէ նաև Ֆրանսիայի Սակայն նրա Պապի աշխարհաշատէս գալը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

—Կոպենհագեն (Copenhague) ինչ գրում են, «Կոպենհագեն Բոսնիայի Կոպենհագեն գաղութի միջոցին պիտի խաղաղութիւնը պահպանուի։ Դաւանայի թագավորութեան Կոպենհագենը կը կախուած կը լինի քաղաքական գործիքներից։ Պապը իրեն է վերապահում, որի օգտաւարութեան անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցին ծառայող ուղեղներու իրաւունքը։

տարի կարող է ապրել։ Ուրիշները հաստատում են, որ 162 տարի ապրող բաղնիկը չափ կան։ Նոյնպէս երկարակեաց են նաև արծիւն ու սնկերը։ 1819 թ. չուրի փչեց մի ծովաբժիկ, որ 1715 թ. (ուրիշն 105 տարի առաջ) բռնուած էր։ Նոյնպէս 1706 թ. լուրն բռնուած մի անոց 1824-ին ստիպեցաւ Վեննայի Եւոնքուրնի անամնարանում հետեւաբար 118 տարի է ապրել գերութեան մէջ։ Նոյնպէս սպիտակ կենսն և ապուար չափ երկարակեաց են Բոսնիայի արաղաղը կարող է 15—20 տարի ապրել, աղանձն 10, երկրիցիկ թուշուները 8—18, ընդհանրական ստիպելու հաղիւ է կարողանում գերութեան մէջ ապրել իսկ կենսիկները առ առաւել 15 տարի։ Նոյնպէս բոսնիայի զինվորական 12—15 տարի հաղիւ է ապրում, մինչդեռ վայրին Կանադական կղզիներում խիստ երկարակեաց է։

*** Լուիսիանայի ամառային անոցում գտնուեցաւ հնգամեայ զէր, որը շարժաւոր ընդհանրական մի ձի, որ դարձանալ յատկութեամբ ակտուր մէջ եղաւ ժողովրդական փորձեր է անում Լաւ ու չաղութիւնը դարձնելով տնտես, որ ձին բերանը բանալով օդ ներշնչելուց յետոյ չիթուները սեղմում է և ամեն անգամ չորս ձայն է հանում բոլորովին նման այն ձայներին, որ չիթներում կոչուած մարդիկ փողի ձայնի նմանութեամբ հանում են, խաղաղորդ ամենին չէ չափուած կամ սեղմում և ոչ էլ օդն է ներս կուլ տալիս։ Ձին իւր այդ կերպ ակտուարաբար փաճանակ է բարեհաճում կրկիւ կըր դարձնել օդաւարութեան։ Նաև երբ ձիւ խաղաղորդ ընդհանրական, ձիւ առանց չիթիկու երգեց իւր նուազը։

*** Լոնդոնից Պարիզի Indépendance թերթին հետաքրքում են, որ անոցիկայինները տեսնելով Ելֆէկան այստեղից տեսած մեծ օգտուած Ֆրանսիային, որպէս ին Ելֆէկան այստեղից կրկին բարձրութեամբ մի նոր աշտարակ կառուցեցին։ Նշուեցաւ Վայոկին South Gas-tern-ի երկարակեաց վարկը, որ մի ժամանակ Պարիզ և Կարլ փապարտի (canal) շտապարարտ H. Walker ի հետ մի բնկերութիւն են հաստատել հինգ միլիոն ֆրանկի գումարով։ Բնկերութեան անունն է Die Towercompany: Աշտարակը պիտի շինուի երկաթից և անոցիկային պողպատից և 650 մետրից աւելի բարձրութիւն պիտի ունենայ։ Ելֆէկը պիտի հրաժարուի ծրագրի աշխատութեան մասնակցելու։ Աշտարակը նոյնպէս և ուսումնական նպատակների է ծառայելու և զբաղւում աստիճանների և օդաների դիտանոց է շինուելու։

*** Լոնդոնում ի տես գրում է արդարանում տաւ չարիւտ մի նոր մարեւոյ։ Մեքենան տեսնելու համար հրաւիրուած էր նաև Կալապուսի, որի նոյն առթիւ խօսած ճարտ հինգ ռուբլի մէջ շարունակ և տեղեկացաւ։ Մեքենան կառուցուեց զանաւարտի ձեռքի և շարուղի առաջը կան չորս կարգ զարկեր, որոնցից իւրաքանչիւրը տաւ կամ թուական է ցոյց տալիս Օրինակ կամենում են փորձել մեքենան, դրաշարին մի անուն են տալիս և հաջեց ասում, դրաշարը սկսում է այս կամ այն զարկը չափելու և մի ռուբլի մէջ 60—80 փողերի մէջ մայր նշանագրեր վեր են ցցուած և կարող չարուած ենք այսպիսով մի տող կազմուի, զորքն իրենց իրենց չարուած են զէպի ձայն, ուր գործակարը մի թակ է չարում, որով նշանագրերը ձուլաւմեքենայի բաց կողմն են գտնու, որ հաջած կապար է գտնուած միշտ, և մի մանրակերպի մէջ արուած անունը և հաջեցն հաստատուածը են գտնուած։ Նոյն միջոցին զբերն իրենց իրենց կրկին իրենց տեղն են գտնուած։ Կալապուր արանով մի մանրակերպի մէջ կարող է 6 տող չարել և ձուլել։ Մեքենայի գործածութիւնը շատ զիւրիւն է սովորել։ Գիւտի տեղը հաստատուած է, որ արանով 1/10—3/10 ժամանակ աւելի է խնայուած, քան թէ միւրեւ այժմ գտնուած չարիւտ մեքենաներով։ Առում են, որ Ամերիկայի մի կապիւր տողատիւ մեքենայ գործածելով չարաթիւ 6300 մարկ խնայողութիւն է անում։ Ի մասնաւորի չիւտ են Newyork tribune թերթը։ Այս մեքենան տարեկան 80 ֆունտ ստերլինգով փոխ է տուած, բայց 200 ֆ. ստ. առահաւառեայ տալով։

*** Ալիւտուում Wran նաւապետը հրապարակ գործիքի փորձ արեց և ցոյց տուեց, որ այդ գործիքն ունեցողը բոլորից և ծիւց վախ չունի։ Փորձը մեծ բազմութեան առաջ եղաւ, երբ մի երկույ այրեցին երկու մեծ փայտախոր, որոնք քարածիլով էին ամուսնու։ Քոյոր հանդիսականները սկսան հետանալ, որ փորձ անողը իւր գործիքով յանձնարակի միջ յարձակեցաւ, որի ցոյցը 16 տար վեր էր բարձրանում և մի փոքրիկ կաշիկովով մարքը կրակը։ Հանդիսականներն աւելի են զարմացան, երբ նոյն

Ա.ԽԱՆՍԻՍ, 1 սեպտեմբերի—Անցան

*** Թուշուների մէջ ամենից աւելի ապրող ծիւտան է։ Ասում են, որ 300

Дозволено цензурою. г. Тифлисъ, 6-го Сентября 1889 г. *Տպարան Կառնազ Լրագրի գրասենեակի* Типография конторы газеты Кавказъ, Гол. пр., д. Читахова